

PRESONERS DE REREGUARDA: ESCUTS HUMANS O MONEDA DE CANVI (JOAN LLUCIÀ I MARTÍ, 1904-1939)

No ens consta que Joan Lluçà i Martí fos militant de cap partit polític abans de la guerra, però la manca d'un carnet de filiació política no ens priva de suposar la ideologia que tenia. Els records familiars el presentaven com un dels igualadins amenaçats a l'inici de la Guerra Civil, per la seva adscripció dretana, i probablement era simpatitzant de la Lliga Catalana. Després del març de 1939, a la família s'havia parlat sempre molt poc d'ell, i el relat era curt: al final de la guerra s'havia tornat boig i havia mort torturat o afusellat. Aleshores tenia trenta-cinc anys i una filla de tres. Quan va morir, era presoner de l'exèrcit republicà, estava ingressat al batalló disciplinari núm. 5, amb seu a Clariana de Cardener.¹ Va ingressar en aquest batalló després que membres del SIM² el van segrestar de l'hospital on havia anat a parar quan el van ferir el 7 d'octubre de 1938 a la batalla de l'Ebre.

ORIGEN I TRAJECTÒRIA

Joan Lluçà i Martí va néixer a Igualada l'any 1904, fill de Joan Lluçà i Badia i Ramona Martí i Grifell, de la popular botiga Tupinamba del carrer Custiol, núm. 9. Alumne brillant i amb molt bones notes sempre, va fer estudis d'intendent mercantil i el 15 de juliol de 1926 va ser contractat «*como empleado de las oficinas*» de la Lliga Econòmica, organització patronal que agrupava diferents gremis i mútues sectorials d'Igualada.³

El seu nom apareix en un llibret de 1931, *On radica el secret de l'ascensió espiritual de la democràcia*, que és una conferència de l'escolapi pare Francesc Fàbrega, que ell va llegir al saló de converses dels Antics Alumnes i Amics de l'Escola Pia, amb motiu de la inauguració del curset 1930-1931. D'altra banda, Lluçà era soci del Centre Catòlic, com es pot veure al *Suplement del butlletí del Centre Catòlic* de 3 de març de 1932, on hi ha el llistat de socis d'aquell any, i a la fotografia que

1. Vegeu Francesc Badia, *Els camps de treball a Catalunya durant la guerra civil (1936-1939)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, Biblioteca Abat Oliba 235; Esther Miralles Henares, *El batalló disciplinari núm. 5 de Clariana de Cardener*, treball d'investigació-beca del Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC); i <http://www.lacetans.org/memoria/batallo.htm>.

2. Servicio de Investigación Militar, organització per combatre l'espionatge enemic, creada el 9 d'agost de 1937 pel ministeri de Defensa.

3. *Liga Económica. Publicación mensual*, n. 2, agost de 1926, p. 7. La Lliga, creada el dia 1 de març de 1926, era el resultat de l'agrupació de la Federació Patronal, el Centre Gremial, l'Associació de Propietaris de Finques Urbanes, la delegació de la Cambra Oficial d'Indústria, la delegació de la Cambra de Comerç i Navegació, la Mútua Igualadina d'Assegurances contra accidents de treball i la Mútua Igualadina d'Assegurances contra incendis. En aquells moments tenia la seva seu social al Casino Foment i comptava amb 750 associats. Jaume Costa i Roch presidia el comitè directiu de la Lliga i Manuel Mateu i Solà, que seria assassinat durant la guerra, n'era el secretari general i el director de les oficines.

Boda de Joan Lluçà i Carolina Oltra el 28 de gener de 1935

mostra els intèrprets de l'obra satírica *Canvi de Règim*, representada en aquesta entitat l'any 1934.⁴

Aquell mateix any 1932, ja en plena República, Joan Lluçà va publicar al *Diari d'Igualada* un conjunt d'articles sobre la qüestió rabassaire, en els quals criticava la filosofia de la nova llei de Contractes de Conreu que volia tirar endavant el govern de la Generalitat.⁵ L'any 1934 va obtenir plaça de professor auxiliar de la secció de ciències de l'Institut, segons llegim al *Diari d'Igualada* de 22 de març de 1934.

4. R. P. Francesc Fàbrega, Sch., *On radica el secret de l'ascensió espiritual de la Democràcia*, Igualada: Nicolau Ponce, 1931. Pel que fa a la fotografia, vegeu Josep. M. Torras i Ribé, *Igualada, una història en imatges*, Vilassar de Mar: Oikos-Tau, 1982, p. 132: Lluçà és el tercer de l'esquerra, que porta a la mà un gran barret de plomes.

5. Sobre aquesta qüestió a Igualada, vegeu Miquel Térmens i Graells, *Revolució i guerra civil a Igualada (1936-1939)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Ajuntament d'Igualada, 1991, p. 36. Els dos primers articles publicats per Joan Lluçà són: «El problema dels rabassaires» (16-7-1932) i «El contracte de rabassa morta» (18-7-1932).

DETENCIÓ I EMPRESONAMENT A MONTJUÏC (1937)

La primera vegada que Joan Lluçà va entrar a la presó va ser el gener de 1937, quan va ser detingut al seu domicili del carrer de les Carolines, núm. 6, 4t 2^a, del barri de Gràcia de Barcelona, on vivia des que feia dos anys s'havia casat amb Carolina Oltra i Cabrero. Feia poc que havien estat alliberades a Igualada les seves germanes, detingudes perquè a ell no se l'havia trobat de moment. Ja empresonat, va iniciar aleshores una correspondència amb la seva família, en concret amb la seva esposa.

Les cartes que va enviar des del castell de Montjuïc a partir del 20 de gener de 1937 eren serenes i confiades, i li deia a la seva esposa que no havia de patir. Va restar a Montjuïc els mesos de febrer i març del 1937. El matrimoni es comunicava sempre en castellà, idioma matern de Carolina Oltra.

20-2-1937: «*Estoy en este Castillo conocido por "Sala de los Moniatos" bien de salud y tranquilo de temperamento, tratado con amabilidad y corrección y*

esperando que se dilucide mi expediente y se resuelva mi sentencia [...] visita la hay para mi el miércoles de cada semana. [...] Cuidate, come, esta tranquila, piensa en mi, no olvides a mis padres y sabes el pensar y el sentir, todo para ti de tu marido. Juan».

25-2-1937: «Continuo bien de salud esperando ansiosamente el momento de abrazarte a ti y a la nena preciosa nuestra [...] espero llegue el momento de reanudar mi vida normal...».

28-2-1937: «[...] van pasando las horas con buena salud y mucha tranquilidad, gracias al buen trato que aqui recibimos puesto que en la consideración de detenidos los guardias nos tienen las mayores atenciones que pueden [...] No te apures que saldremos con bien de esta situación y se aclarará mi conducta [...] Todos los compañeros me encargan te agradezca los juegos que nos enviaste, han tenido gran exito.

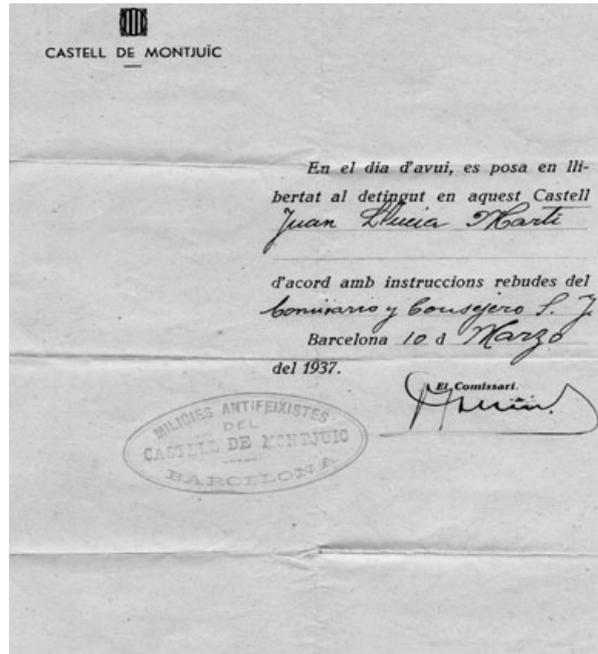
No cal dir que és impossible d'aclarir si les seves afirmacions eren certes o fingides per no preocupar la seva esposa, però aquest to es mantindrà fins i tot en les situacions extremes que s'esdevindran més endavant.

5-3-1937: «Continuamos sin novedad, tranquilos, he recibido los dos paquetes de ayer [...] Siento la satisfacción de verte cada vez que ello es posible y la conformidad precisa para esperar que llegue el miércoles o antes si llegare la resolución de mi expediente...».

El 10 de març, les Milícies Antifeixistes del castell de Montjuïc van deixar-lo en llibertat. Un oncle seu, el *tiet Pepet* –Josep Lluçà i Badia, germà del seu pare i escrivent de cal Font a la seu barcelonina de l'empresa–, va trobar els contactes necessaris per aconseguir-ho.

A LLAGOSTERA. AJUT INCONDICIONAL D'UN ALCALDE ANARQUISTA

Quan Joan Lluçà va sortir en llibertat del castell de Montjuïc, sabia que continuava estant amenaçat i que no podia anar a Igualada. Calia, doncs, que s'amagués. Per una nota manuscrita

Document d'alliberament de Joan Lluçà del castell de Montjuïc

de la seva dona,⁶ ens consta que, quan va sortir de Montjuïc, «desde el 10 de Marzo hasta el día 21 del mismo mes, [permanece] escondido en casa de un buen amigo militar, quien le dio el destino de instructor militar en Gadesa...».

Eugeni Gurnés i Bou, un xofer membre de la CNT i alcalde de Llagostera, a la comarca del Gironès, és qui finalment li facilita la possibilitat d'instal·lar-se al seu poble i camuflar allí la seva presència, la qual cosa li permet d'eludir provisionalment el perill. Quan hi arriba al març, ho fa tot sol...

6. L'1 de febrer de 1939, Carolina Oltra va escriure per a ella mateixa una relació cronològica del que havia passat, que li serviria de guia i de record dels fets quan efectuaria la seva denúncia de la desaparició del marit davant l'anomenat *Fiscal delegado para la Instrucción de la Causa General de Barcelona*, el 12 de febrer de 1942. Aquest manuscrit es trobava juntament amb la correspondència conservada.

18-3-1937: [...] *Queridísimo, No puedes imaginarte mi alegría por lo de hoy. Mil gracias demos a los buenos amigos [...] Hoy día de tu cumpleaños el destino ha querido separarnos en fecha tan señalada [...] Saludos afectuosos y mi agradecimiento a los Sres de la casa. Carolina».*

21-3-1937: *«He llegado muy bien, hoy hemos comenzado la instrucción, creo seguiremos bastantes días si no hay contraorden, puesto que hay buena voluntad por parte de todos [...] puedes escribirme a Fonda Mayol [...] el pueblo muy bonito y los alrededores por lo que he podido ver muy agradable. Juan».*

28-3-1937: *«He recibido tu carta del 24 que me ha llenado de satisfacción por ser tuya y porque veo que nada desagradable ha ocurrido en mi ausencia [...]. Aquí no es tan frío como te han dicho, al menos en esta temporada y como no hacemos la instrucción a horas muy mañaneras [...] la hacemos de 3 a 6 de la tarde los jueves y sábados y de 9 a 12 de la mañana los domingos [...] los otros días solo una hora [...] de manera que tengo muchas horas libres que paso la mayoría en el Ayuntamiento escribiendo, de manera que en caso de recado urgente puedes telefonarme allí [...] el Alcalde muy buena persona, joven y simpático [...] Creo que pasaré un mes en esta población, luego que vean si hay posibilidad de hacer algo en otro sitio. Juan».*

A partir de l'abril, sembla que passa a col·laborar en tasques que li permeten desplaçar-se algun cop a Barcelona, on han quedat la seva esposa i filla.

1-4-1937: *«... Sigo bien de salud. Hoy hemos realizado una marcha de 22 kilómetros. Aquí se come mucho y bien, no me falta nada más que vosotras para estar completamente bien [...] Es posible que la próxima semana venga un día solo a casa a comer, puesto que vendríamos con el Alcalde en auto y nos marcharíamos por la tarde [...] Nuestra nena preciosa está lejos de papá, pero contigo está siempre cerca y día llegará en que no tengamos que separarnos más. Pésala cuando cumpla los 15 meses y dime lo que pesa...»*

8-4-1937: *«... aprovecharé si se presenta la oportunidad de venir un día y te traeré carne, patatas y*

leche condensada en lo que pueda adquirir en esta [...] La instrucción durará creo hasta el día 30 de este mes y luego ya veremos lo que se hace...»

14-4-1937: *«Recibí ayer tu carta del 9-10 y anteayer la otra, que como suponias se hallaba detenida en Correos por faltarle un sello de 0,15 el que tuve que remitir yo para que me mandaran la carta, yo tambien las recibo irregularmente, algunas muy pronto y otras muy tarde, debe depender de la hora de recogida y del enlace de trenes [...] comida pensaba traértela yo y así lo haré si vengo, pues el recadero no admite paquetes grandes y además no aseguran del todo que lleguen. Con todo si a mitad de semana próxima veo que no puedo venir, te mandaré judías, garbanzo [...] Aquí seguimos sin novedad, acabando la instrucción ya y aguardando fines de mes... Juan».*

8-5-1937: *«Carolina mia [...] en este momento, son las 4 ½ de la mañana, me dicen que el Recadero vendrá a Barcelona por lo que aprovecho la oportunidad para escribirte estas lineas por si no hubieses recibido mi telegrama. Aquí bien sin novedad alguna esperando el momento en que pueda abrazarte, ya te telefonaré cuando haya comunicación y si no lo hago contesta por el mismo recadero. Termino pues se va el auto, muchos besos a la nena, recuerdos a toda la familia. Juan».*

Les cartes de Joan a Carolina de l'any 1937 s'acaben aquí, ja que aviat el van poder acompanyar la seva esposa i la seva filla Maria Dolors, que llavors tenia quinze mesos: la família sencera consta com a empadronada a Llagostera el 1937.

Llagostera, al març de 1937, era una població amb un nou ajuntament constituït un mes abans i format per membres de la CNT, ERC i PSUC. Aquests últims, però, no exercien el càrrec, que els havia estat vetat pel mateix alcalde Gurnés, de la CNT. Entre 1936 i 1937 a Llagostera va arribar-hi un important contingent, sobretot d'infants, que van ser acollits als masos rurals confiscats als seus propietaris. Un cens de quatre mil habitants escassos havia augmentat en 426 persones. En conseqüència, la vida a Llagostera va començar a ser difícil: el

menjar escassejava, i faltaven mestres per a aquesta població infantil nouvinguda,⁷ ja que les llesves s'anaven emportant periòdicament els titulars de les places al front. Aquest serà també el cas de Joan Llucià, que farà de mestre i serà cridat després a files.

Així, doncs, la família Llucià-Oltra s'instal·la a Can Gotarra, casa on conviuen refugiats arribats de diferents indrets. Una parella gallega amb qui comparteixen habitatge eren Don Gabriel i Doña Paz, capellà i majordoma en la vida real, i que passaven per matrimoni i estaven protegits també per l'alcalde anarquista.⁸ El nomenament oficial de Joan Llucià i Martí «*como maestro auxiliar para la lucha contra el analfabetismo de esta, con el sueldo anual de 4.000 pesetas*» és del novembre de 1938, quan ja feia molt de temps que es trobava lluny de Llagostera. Segons testimonis epistolars i orals,⁹ va donar classes fins que va ser mobilitzat al front, al mes de juny de 1938. Primer de tot, però, Joan Llucià va anar a Barcelona per aclarir la seva situació en aquell moment.

7. El Ministeri d'Instrucció Pública (Direcció General de Enseñanza, Delegación de Colonias), des de València, és qui proveïa de mestres la població refugiada, segons els documents de l'expedient *Consell Municipal de 1er Ensenyament*, 1937, consultats a l'arxiu municipal de Llagostera.

8. Acabada la Guerra Civil, l'alcalde de Llagostera confiarà de poder evitar les represàlies inherents al seu càrrec i a la seva adscripció ideològica en el fet que «*no ha de témer res qui no tingui les mans tacades de sang*» i haver protegit persones de dretes. Així, doncs, va decidir retornar a la vila després d'un breu exili de quatre mesos, però llavors fou detingut i processat per «*adhesión a la rebelión*». Don Gabriel, canonge de Santiago de Compostel·la, faria arribar un plec de descàrrec al judici sumaríssim, i davant la imminència de l'execució de la condemna a mort del seu antic protector, va demanar un ajornament i va presentar-se personalment a Madrid on s'estava celebrant el consell de guerra: així i tot, no va poder evitar l'afusellament d'Eugení Gurnés, que va tenir lloc el 7 de maig de 1943... Pel que fa a Dª Paz Cardenal López havia pres «*posesión del cargo de maestra de la Colonia de Refugiados de manso Vidal de Llobatera*» el 25 de febrer de 1937 (expedient *Consell Municipal...*, cit.).

9. Els testimonis orals són Josep Cantó i Pagès, alumne de Joan Llucià, i Josep Mayol i Colell, fill de la fonda Mayol, tots dos nascuts a Llagostera (entrevista de Roser Grau, 2005).

Barcelona, 6-6-1938: «*Salgo de Barcelona en el mismo tren que esta carta, pero yo creo que la recibirás antes que yo llegue porque yo pienso ir a Gerona y enterarme si debo prestar servicio [...] Confio como te digo en que llegaré mañana martes por la noche, pero quiero dejar a alguien en Gerona para que me avise si me llamasen con urgencia y esto es lo que voy a ver si arreglo mañana martes*».

AL FRONT (1938). TINENT HABILITAT DE L'EXÈRCIT REPUBLICÀ

Així, doncs, la família se separa de bell nou: Joan se'n va al front i Carolina i la seva filla es queden a Llagostera.

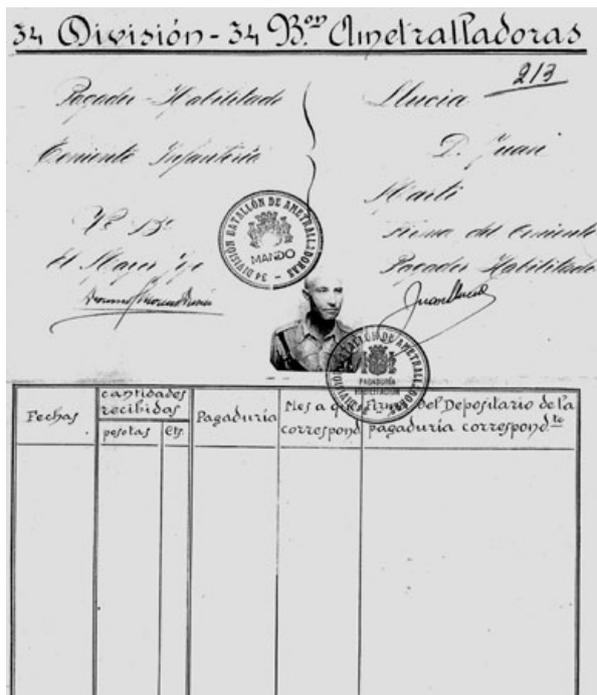
17-6-1938: «*Hoy a las tres de la tarde parto para mi destino y ya una vez allí te escribiré mi dirección exacta que yo mismo no sé aún...*»

18-6-1938: «*No sé todavía a punto fijo donde voy destinado, ayer nos detuvimos tan poco rato que no pude saludar a mis padres...*»

I és que molts dels contingents que es dirigen al front passaven per Igualada. Encara que paressin a la ciutat per un espai curt de temps, els mobilitzats igualadins no podien separar-se del grup al qual estaven destinats i no es podien veure amb la seva família, llevat que algú pogués donar l'avís que eren «a casa».

20-6-1938: «*Estoy ya en mi destino, fijate bien en las señas de mi dirección y enviame enseguida papel, sobres y sellos pues al examinar hoy la maleta veo con sorpresa que no tengo ni un papel ni más que esta postal...*»

22-6-1938: «*Despues de mucho traqueteo y alguna marcha, dispongo ahora de algún tiempo para escribirte [...] De ánimo estoy muy bien pues la unidad a la que pertenezco [34 División, 218 Brigada Mixta, 4º Batallón, 1ª Compañía, base 8ª, EER] se distingue por su elevada moral y claro entre tan buenos compañeros no se permite uno ni la nostalgia [...] se oye a lo lejos el rumor del frente [...] Aquí no se necesita dinero para nada de manera*

Nomenament de tinent de Joan Lluçia

que en cuanto cobre te mandaré seguidamente así como la documentación para que cobres...».

Mentre per ara el remitent de les cartes era l'alferes Joan Lluçia Martí, a les següents ja va fer-ho com a tinent; fins a finals de juliol va mantenir-se l'adreça, tot i que el batalló es modifica diverses vegades. Això feia que les cartes, totes amb el timbre de CENSURADA habitual, arribessin i es rebessin amb retard, i que s'hi pogués copsar la comprensible angoixa dels corresponsals.

30-6-1938: «[...] Al nombrarme teniente he cambiado de batallón, de manera que tardaré ahora unos días más en recibir tus noticias. Fíjate en la nueva dirección que va en esta [...] Supongo habrás cobrado el mes de junio cuando recibas la presente y para julio ya te diré lo que haya...»

3-7-1938: «... Aquí hay mucho compañerismo y entre todos nos ayudamos a soportar las inco-

modidades naturales de este clima que es bastante frío, pero que se aguanta muy bien [...] Ya se que eres animosa: no dejes abatirte por la adversidad de esta situación temporal...»

8-7-1938: «Mi adorada mujercita, No he recibido ninguna carta tuya ni de nadie y verdaderamente me extraña, pues aunque con el cambio de batallón se hayan perdido unos días y quizás aun te hayan devuelto algunas cartas, hace ya muchos días que estoy en este y me pierdo en conjeturas [...] Mañana nuestra nenita preciosa cumple los dos años y medio, mira de pesarla y si pudieras mandarme un retrato tuyo y de ella, mejor [...] Nos han puesto la vacuna antitífica tal como yo deseaba...»

9-7-1938: «Hoy por fin he recibido tus dos postales de 30 y 5 [...] Espero que ya estarás bien y que habrás cobrado el mes de junio, y los meses siguientes no habrá necesidad de cobrar pues el sueldo de teniente es superior al de maestro y habrá que renunciar al segundo para cobrar el primero [...] He recibido hoy carta de mis padres y en ella me dicen que te dicen que vayas a vivir con ellos [a Igualada]. Lo he meditado profundamente y creo que si lograras vencer las dificultades del transporte, estarias mucho mejor junto con mis padres [...] y si te pareciera conveniente y posible te trasladas con la nena agradeciendo a estos compañeros de Llagostera lo que han hecho por nosotros.»

12-7-1938: «Juan mio: Llevo hoy 6 días sin saber de tí y me tienes impaciente [...] Me alegro muchísimo que comas tan bien, ojalá podais hacerlo siempre de la misma forma [...] Quiero participarte, pues se que te alegrarás, que casi se augura que la proxima semana nos darán mas pan y es lo que yo mas quiero despues de ti y la nena. Por la calle me para gente que no se quienes son y me dan muchos recuerdos para ti, te aprecian mucho incluso niños a los que tu les dabas clase [...] Cuéntame todo lo que haces y lo que piensas y si os animais mucho los unos a los otros aún, aunque espero que sí...»

14-7-1938: «...Tal com ya te decia , a mi me complaceria mucho que fueras a vivir a Igualada pues estariais todos mucho mejor y tu mas acom-

pañada pero me preocupan los transportes y si el tío Pepet supiera la manera de arreglarlo o bien si tu hermana conociera alguna oportunidad con gusto que la aprovecharas.¹⁰ Incluso en el aspecto económico resultaría mejor para todos [...] Da mis saludos a todos, la familia Mas que estará mas tranquila teniendo a su hijo en Barcelona...»

16-7-1938: «...Celebro que desde casa te hayan mandado lo que necesitabas, yo aún no he cobrado... Te ruego que si tuvieras posibilidad de retrataros la niña y tu lo hagais y me mandeis una foto pequeña, pues la que tengo, además de que la niña ha cambiado es demasiado grande y se estropea al llevarla en el bolsillo [...] No hemos tenido ni una sola lucha y desde primero de mes que estamos en el mismo sitio fortificando una línea estupenda [...] Esperemos Carolina mía que pronto luzca el sol para nosotros y que pasados los momentos de prueba llegara la paz, el trabajo y la tranquilidad...»

26-7-1938: «Mi esposo [...] Hoy 26 recibo tu carta con tus nuevas señas [...]. Por aquí estamos bien, hoy nos han aumentado algo el pan o sea dan una libra por persona 3 días por semana [...] Escribí a los papas diciendoles que estaba deseando encontrarme con ellos...»

27-7-1938: «...En este batallón creo que voy a estar aun mejor [...]. En este pueblo no hace tanto frio como donde estábamos y no sabemos el periodo que vamos a pasar...»

2-8-1938: «...te decia y repito que estoy muy bien de salud y que he sido nombrado Teniente habilitado del Batallón pero no sé si te decia que ello me obligaba a trabajar de oficina y a ir cada mes, creo, a Barcelona de manera que si las circunstancias de la guerra no disponen otra cosa será posible vernos relativamente a menudo pues ya te escribiré el día en que yo esté en Barcelona y quizás alguna vez fuera posible una pequeña parada de horas en Igualada para abrazarnos. Como es muy natural anhelo ahora más que nunca que tu vayas a vivir

con mis padres pues esto además de la tranquilidad de espíritu representa la posibilidad de vernos todos pues desde luego a Llagostera es imposible o poco menos el venir...»

Finalment, Carolina amb la seva filla acaben marxant de Llagostera, sembla que amb la intenció d'anar cap a Igualada amb la família del seu marit: això, però, ja no serà possible...

Data?: «[...] Mi Juan queridísimo. Ayer por la tarde llegué a Barcelona despues de un viaje pesadísimo no por lo largo sino por lo incómodo. Salimos de Llagostera a las 10 de la mañana en el auto y como ya suponía yo, la nena pobrecita se mareó mucho [...] Como tuvimos que esperar en la estación bastante tiempo a que llegase el tren, eso dio lugar a que se fuese poniendo bien [...] El tren era larguísimo, pero vino abarrotado de gente [...] Llevaba yo la niña y 5 bultos. Suerte que en la estación de Caldas me encontré con una vecina de casa (de Llagostera). Luego un Sr muy amable y una joven que se iba de enfermera a Barcelona y entre todos subimos los bultos y nos encogimos como pudimos y así padeciendo todo el camino llegamos a casa. En fin suspiré al poner pie en ella y lo primero que tuve fue un disgusto pues al decirme que por poco me encuentro contigo me quedé de piedra pues no suponía yo que vinieras antes de primero del mes próximo, que pena pensar que por un día no te he visto [...] No pude traerme cuanto quería pues ahora incluso los huevos los emplean para intercambios [...] no se puede vivir aunque fuera millonario pues todos quieren comida [...] todo fué con permiso del alcalde pues no permitieron los carabineros sacar nada de allí [...]. El sr Mas tiene todos los bultos en casa y he encargado a un niño refugiado que todos los lunes y miercoles por la mañana fuese a recoger un paquete y lo llevase al recadero...»

Entre el 2 d'agost i el 2 d'octubre d'aquell 1938, al llarg de dos mesos, Carolina deixa de rebre notícies del seu marit; al front, on es trobava Joan, passava el següent: el nomenament com a tinent habilitat havia desencadenat la consulta, a

10. L'oncle patern Pepet, ja citat anteriorment, és una vegada més la persona en qui confien que els podrà ajudar.

partir de la seva fitxa, a l'ajuntament d'Igualada, i aquest el va presentar com a sospitós de traïció. El 18 d'agost va ser declarat «desafecto al Régimen»,¹¹ degradat davant la tropa i expulsat del seu batalló, i com a càstig, enviat a primera línia a la batalla de l'Ebre el 24 de setembre.

2-10-1938: «*En campaña: [...] De reuma afortunadamente no tengo y el corazón marcha bastante bien de manera que por ahora tengo lo que necesito, y solo me falta vuestra compañía que a ver cuando será posible estar juntos. Como ya te digo aquí se come bien, arroz, judía, garbanzos carne vino en las comidas, melon nos han dado al mediodía, de manera que me voy reponiendo del todo. Tranquiliza pues tu ánimo y ten en cuenta que yo me adapto a todas las necesidades de la guerra y que ahora como siempre, cumpliendo con mi deber, estoy tranquilo y sereno esperando que el Ministerio resuelva en justicia mi recurso [...] mi dirección, que ha variado algo, ahora debe ponerse Juan Lluçia Martí, Base Postal Militar nº 6, Plaza Altozano 41-43 y nada más [...]. Tal como te digo estamos en un periodo de instrucción que a veces no nos deja tiempo ni para escribir [...] Dime como está Abelardo, deseo que tenga mas suerte que yo...*»

Aquesta és la darrera carta que tancava la correspondència entre Joan i Carolina. Els fets que van produir-se aleshores van acabar amb la seva vida de manera dramàtica. El 7 d'octubre va ser ferit a l'Ebre. Va passar llavors a l'Hospital Militar núm. 2, a la Bonanova de Barcelona, on va poder rebre la visita de la seva esposa, que s'havia assabentat del seu ingrés. Tanmateix, en una visita posterior, ja no va trobar-lo al llit de convalescència.

El manuscrit redactat posteriorment per Carolina Oltra ens explica el següent: «*El 17 de noviembre fueron allí a detenerle por la noche. Ignoro donde lo tuvieron hasta el domingo por la mañana, y en este día fue llevado a las prisiones militares del Cuartel de Carlos Marx (detrás del*

Parque [de la Ciutadella]) y el martes siguiente lo sacaron de allí, según me dijo uno para llevarlo a un Batallón disciplinario y según un teniente de allí lo fueron a buscar los criminales del SIM. Desde entonces no he podido saber nada de él a pesar de los muchísimos pasos y súplicas para dar con el paradero de mi amado esposo [...] Hoy, 1 de febrero de 1939».

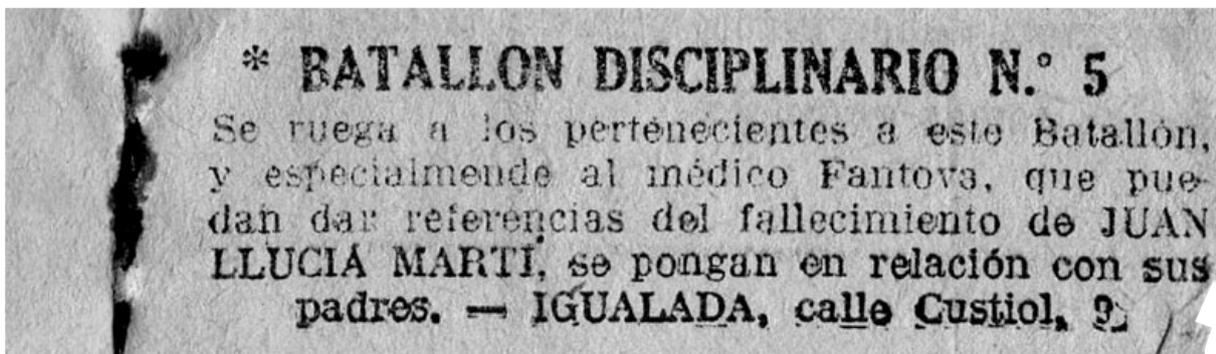
La detenció de Joan Lluçia, prèvia a l'ingrés al Batalló Disciplinari núm. 5, és del 25 de novembre de 1938. Se li retiren: «*una cartera con documentos, un carnet de la U.G.T. un monedero*», i a les observacions del full de detenció hi diu: «*Antes del movimiento no pertenecía en ningun partido político ni sindical. Despues del movimiento pertenece al partido P.S.U. de C. y la U.G.T.- Presta sus servicios como soldado á la 14 Brigada, 45 Division, 4º Batallon, Compañia de ametralladoras. Está herido*».¹² Al costat de la seva signatura s'especifica: «*Por estar herido de la mano derecha firma con la izquierda*».

EL DESENLLAÇ. SANTA MARIA DE MERLÈS, 1939

El batalló de Clariana de Cardener es va dividir en dos quan es va iniciar la retirada i Joan Lluçia i Martí va quedar en el grup dels que estaven malalts o ferits. Va morir a la retirada de les tropes republicanes entre el 25 i el 30 de gener de 1939, quan el batalló de què formava part es dirigia cap a França. Unes cartes dels companys que certifiquen la seva desaparició permeten trobar el rastre que es va perdre quan la seva esposa va deixar de rebre'n notícies, i també han estat els documents a partir dels quals hem seguit la pista tant de la història com dels testimonis que s'han pogut localitzar.

12. La possessió del carnet de la UGT o del PSUC durant la guerra no significava cap adhesió política ni sindical expressa, sinó un salconduit de protecció.

11. Extret del manuscrit de l'esposa.

La família publica una nota a la premsa (*La Vanguardia*, 24-3-1939) per contactar amb companys de Joan Llucià i obtenir informació sobre el que va passar

Carta de Maria Llucià, germana de Joan, adreçada al «tiet Pepet» el 7-3-1939: «[...] Querido tío [...] han llegado de Francia los compañeros de Juan y él quedó en el camino [...] Que venga Carola con la nena que estamos ansiando abrazarlas para pasar juntas este gran dolor [...]. Un abrazo muy triste de su sobrina».

Acaba la guerra, la família s'assabenta de la mort de Joan Llucià, però en desconeix els detalls i el lloc. Publiquen una nota a la premsa, fet molt habitual en aquelles dates, i és que les famílies esperen notícies del pare, germà, fill que no han tornat del front. Això és el que fa la família de Joan Llucià, esperant que algú hagi coincidit amb ell i els en pugui donar referències.

La publicació de la nota al diari dóna resultats i són quatre els companys que, havent coincidit amb ell al Batalló Disciplinari n. 5 durant els mesos de desembre i gener, es posen en contacte amb la família. Les explicacions d'aquestes quatre persones van ajudar a reconstruir els últims dies de la vida de Joan Llucià.

Carta de J. Gómez Fantova (metge homeòpata), Comercio, 3 – Maó, 21 de maig de 1939: «[...] Sí

desearía poder concretar como Vd. desea, detalles acerca de punto donde ocurrió el fallecimiento y sitio donde fue enterrado. Desgraciadamente, para esta exactitud, fui separado dos días antes con otros compañeros de aquel batallón pero tengo datos para dar casi por seguro [...] que fue enterrado en Perafita [...] Curó completamente de su brazo pero no pudo soportar el regimen duro a que todos estábamos sometidos, perdió la razón en los últimos días sufriendo una enajenación de tipo alegre que le impidió darse cuenta de los horrores de su fin. No sufrió...»

Carta d'Eleuterio Martínez Valero: «Mahón 14 de Junio de 1939 - Año de la Victoria [...] su marido al principio de estar en el batallón disciplinario, fue maltratado como la mayoría de todos los que allí nos encontrabamos y esto, unido al trabajo intenso que nos obligaban mas la falta de alimentación, se fue debilitando [...] llegados al pueblo de VALLJOGONA, se agravó y perdió las facultades mentales durando dos días en esta situación hasta morir [...] en aquella población a mas de su marido, tambien murieron otros cuatro compañeros mas [...] no nos permitian ver estos enterramientos [...]

le remito la dirección del Médico que teníamos en el batallón [...] por si recordara algo...»

Carta de resposta a la que Carolina va enviar a l'adreça facilitada per Eleuterio Martínez. Ramon Espasa:¹³ «S. Jaime de Enveja 15 Septiembre 1939. [...] *En la carretera que de Berga a Vich pasando por Gironella, entre este último pueblo y Prats de Lluçanés hay un pueblecito llamado Sta Maria de Marlés: más que pueblo son masias; Allí hay dos Iglesias, una con cementerio; allí está enterrado su marido [...] si va Vd. a este pueblo, pregunte por un vecino del mismo que iba preso en el Bon. y que se salvó, pues pasamos juntos la Frontera. Él le sabrá dar detalles pues también estaba enfermo [...]*».

Tot seguit, la família es posa en contacte amb veïns del poble de Santa Maria de Merlès, al Berguedà, quan comença a valorar aquesta darrera carta com la més versemblant, ja que és la més concreta a l'hora d'esmentar on suposadament estava enterrat Joan Llucià. Es tractava d'intentar esbrinar el lloc on estaven les restes, a fi de poder-les traslladar cap a Igualada.

Carta de Maria Llucià, germana de Joan, a Carolina, Igualada, 3-11-1939: [...] *diu que ara per ara no et va be anar cap allà dalt, nosaltres dèiem d'anar-hi algú de nosaltres, per saber més detalls [...] porque ja es van acostant els freds i els dies es van fent curts i per això seria millor fer-ho ben aviat [...] t'enviem aquest jersey per la nena...»*

Ignorem si aquest viatge va produir-se finalment. Mentrestant, la inscripció de la seva mort va ser efectuada pel seu pare al Jutjat Municipal d'Igualada el 12 de novembre de 1939.

Des d'aleshores, Carolina va passar greus dificultats per poder subsistir i no va poder mantenir la seva filla, ja que no li va ser possible trobar feina

13. Aquest doctor estava pres al mateix batalló disciplinari, segons sembla perquè era membre del POUM. Es tractava del pare de l'exconseller de Sanitat de la Generalitat, Ramon Espasa i Oliver. Els fills de Ramon Espasa i Jardí han conegut el pas del pare per Clariana de Cardener gràcies a la recerca al voltant de Llucià.

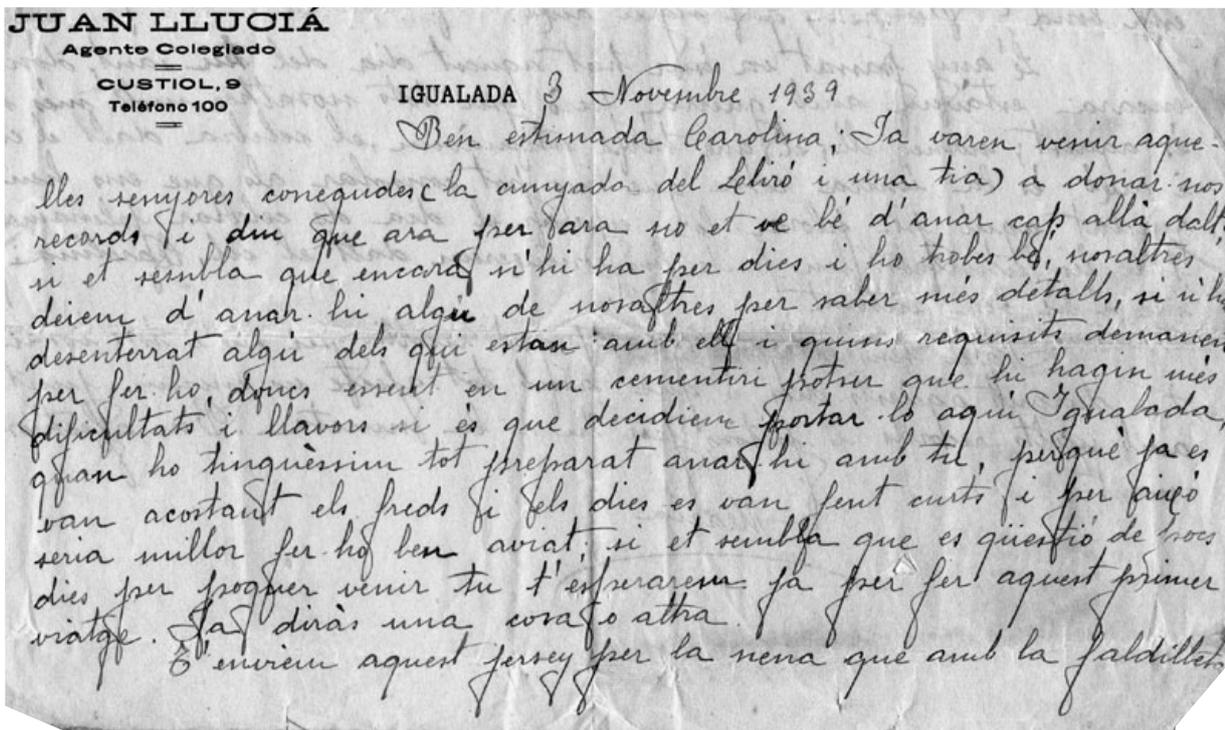
del seu antic ofici de barretera. Mare i filla van haver de separar-se i M. Dolors va ser adoptada per la família de la Tupinamba a Igualada. La mare de Joan no va poder perdonar mai els delators del seu fill, que van demanar al P. Carles de Barcelona que mitjancés per sol·licitar aquest perdó.

Carta de Joseph Muntadas Salvans, acompanyada d'una targeta. 6-8-1940: «*Sta. Maria de Marles, Por Prats de Llusanés – Borralleras [...] Boy a darle conocimiento de los datos que he recogido. [...] Me dijo el vecino más cercano de la Parroquia de San Martín de Marlés que la misma noche que nosotros nos sacaron de allí enterraron uno, y el mismo me indicó el sitio [...] también me dijeron lo mismo los niños de dicho vecino que tienen la edad de diez a quince años [...] casi es seguro que esta aquí [...] el día que vengan ya saben que pueden disponer de mi casa; y en todo lo que podamos servirles. Con muchos saludos de mi familia para V. y su cuñada*» (hi figura el nom de José Muntadas, amb una nota al costat amb l'apígraf que diu «*contestada el 24-8-40*»¹⁴).

Els companys de Joan apareixen tots en una llista que figura en el llibre de Francesc Badia que hem esmentat a l'inici. Així es confirma l'existència de dos grups dintre del batalló, que van seguir camins diferents a la retirada. El grup en què anava Joan Llucià era també el de Carles Gendrau,¹⁵ i va seguir l'itinerari Solsona, Navès, Casserres, Gironella, Santa Maria de Merlès, Perafita, Ripoll, Vallfogona de Ripollès, Olot, Sant Pau de Segúries, frontera del coll d'Ares. Van arribar a la frontera el 9 de febrer de 1939, però ja eren molt pocs.

14. Josep Muntadas va ser el cap de Falange local i va fer «molt de mal», segons el testimoni d'un d'aquest nens citats, Enric Salvans, del Castellot, entrevistat el 2006. Segons la consulta feta al Registre de correspondència municipal, en cap moment no respon a les cartes que arriben a l'ajuntament de Santa Maria de Merlès en demanda d'explicacions sobre els fets ocorreguts en aquest poble entre 1936 i 1939.

15. El testimoni de Carles Gendrau, dentista de Berga, cita en el mateix grup, i entre d'altres, Eleuterio Martínez, els doctors Gómez Fantova i Espasa Jardí i Josep Muntadas.

Carta que escriví Maria Lluçia, germana de Joan, a Carolina per intentar fer tràmits i recuperar el cos de Joan Lluçia

A la carta que hem esmentat de Ramon Espasa i Jardí, aquest li deia a Carolina: «*me pregunta Vd. como no pudo resistir hasta Francia. Imposible. El comisario del Bón (criminal nato) se la llevaba jurada...*».

Una pregunta recurrent que plana sobre aquests darrers fets és quin deuria ser el motiu pel qual els guàrdies i caporals mantenien captius els presoners malalts del batalló disciplinari, en lloc d'abandonar-los, ja que dificultaven enormement la seva fugida. La informació sobre altres grups en la mateixa situació i les cartes d'aquests companys de Joan Lluçia fan pensar que l'objectiu de romandre junts era la intenció d'utilitzar-los com a escut humà o com a moneda de canvi, en cas de ser encaçats per les tropes nacionals.

S'ha refet la història a partir de les cartes que la seva filla va trobar ara fa uns deu anys. A més

de les cartes, hem investigat a l'anomenada Causa General que van fer instruir les autoritats franquistes, a l'Arxiu Municipal i alguns veïns del poble de Llagostera, als llibres de cementiris de Sant Martí i Santa Maria de Merlès, al llibre de Registre de la correspondència municipal de Santa Maria de Merlès, al cens de desapareguts de la Generalitat, així com tota classe de testimonis de familiars i altres persones que han pogut donar raó d'algun dels fets documentats.

A data d'avui, cal obtenir l'autorització de la Generalitat per poder continuar aprofundint en la recerca de la fossa (probable) del cementiri de Santa Maria de Merlès. En el cas que se'n pugui verificar la certesa, cal procedir a la seva senyalització en el mapa de fosses de Catalunya i a la seva dignificació.